

Jan Janiga

Problemy przygotowania kadr do pracy w służbach bhp oraz prowadzenia szkoleń pracowniczych

---

Problemy Profesjologii nr 1, 89-96

2007

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Jan Janiga

Problemy przygotowania kadr do pracy w służbach bhp oraz prowadzenia szkoleń pracowniczych

Streszczenie

Kształcenie i doskonalenie zawodowe pracowników w zakresie bezpieczeństwa pracy i ergonomii może być powierzone jedynie osobom posiadającym odpowiednią wiedzę merytoryczną oraz przygotowanie pedagogiczne. Jedną z atrakcyjnych form edukacyjnych, pozwalających na uzyskanie takiego przygotowania, są studia podyplomowe. Jest to od dawna znany sposób na podwyższenie kwalifikacji zawodowych. Dopiero od niedawna jednakże ukończenie studiów podyplomowych umożliwia podjęcie pracy (lub jej kontynuowanie) w służbach bhp. Programy studiów zawierają przeważnie także przedmioty z zakresu pedagogiki, przygotowujące do prowadzenia szkoleń pracowniczych.

Artykuł omawia problemy związane z tym zakresem studiów oraz prezentuje wyniki badań przeprowadzonych wśród słuchaczy studiów podyplomowych.

THE PROBLEMS OF PREPARING EMPLOYEES TO WORK IN HEALTH AND SAFETY-AT-WORK SERVICES AND ORGANISING TRAININGS FOR EMPLOYEES

Summary

Education and vocational development of employees regarding safety at work and ergonomics can be entrusted only to people having appropriate content knowledge and pedagogic preparation. One of attractive forms education enabling to obtain such preparation are postgraduate studies. This is well known method for developing vocational qualifications. However since recent time, being graduated from postsecondary studies means working (or continuing work) in health and safety-at-work services. The study programs usually provide also pedagogic subjects preparing to organise trainings for employees.

The paper discusses problems related to this scope of studies and presents the results of research conducted among the students of Postgraduate Schools.

Przygotowanie zawodowe pracowników uzyskane w procesie kształcenia zawodowego na poziomie zasadniczym, średnim lub wyższym powinno być rozwijane i doskonalone w okresie pracy zawodowej. Konieczność ta wynika m. in. z potrzeby sprostania wymaganiom gospodarki rynkowej. Konkurencyjność, będąca jedną z podstawowych cech tej gospodarki, wymaga, by pracownicy danej firmy czy zakładu władali nowoczesną wiedzą oraz umiejętnościami w różnych dziedzinach. Należy do nich także ergonomia i bezpieczeństwo pracy. Nadawanie produktowi odpowiednich cech ergonomiczności zapewnia firmie uznanie w zakresie jakości. Stosowanie nowoczesnego i sprawnego systemu zarządzania bezpieczeństwem pracy, organizacja stanowisk pracy i procesów pracy zgodnie z wymagania-

mi ergonomii, przynoszą pożądane efekty w sferze ekonomii i organizacji pracy. Nadają firmie wizerunek przychylnie nastawiający do niej interesantów i klientów. Doskonalenie zawodowe pracowników w pewnych przypadkach nakazywane jest także przez prawo. Tak jest w przypadku doskonalenia wiedzy i umiejętności w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy oraz ergonomii¹.

Obowiązkowe doskonalenie oraz aktualizacja wiedzy i umiejętności pracowników w powyższym zakresie powinno przybierać formę szkolenia organizowanego i prowadzonego przez pracodawców lub, na ich zlecenie, przez jednostki organizacyjne uprawnione do prowadzenia działalności szkoleniowej w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy na podstawie przepisów o systemie oświaty.

Instruktaż ogólny powinien prowadzić pracownik służby bezpieczeństwa i higieny pracy lub osoba wykonująca u pracodawcy zadania tej służby albo pracownik wyznaczony przez pracodawcę posiadający zasób wiedzy i umiejętności, zapewniające właściwą realizację programu instruktazu.

Instruktaż stanowiskowy przeprowadza wyznaczona przez pracodawcę osoba kierująca pracownikami lub pracodawca, jeżeli osoby te posiadają odpowiednie kwalifikacje i doświadczenie zawodowe oraz są przeszkolone w zakresie metod prowadzenia instruktazu stanowiskowego.

Uczelnie wyższe, w odpowiedzi na wymagania kwalifikacyjne postawione pracownikom służb bezpieczeństwa i higieny pracy, rozwinęły w latach 2005-2006 kształcenie w zakresie tej specjalności. Jedną z form edukacji, przygotowującą do bezpośredniej pracy w służbach bhp bądź do prowadzenia szkoleń pracowniczych w zakresie bezpieczeństwa pracy i podstaw ergonomii, są studia podyplomowe.

Biorąc pod uwagę problemy edukacji bezpieczeństwa pracy i ergonomii oraz rolę, jaką mają odegrać w ich rozwiązywaniu kadry aktualnie przygotowywane przez uczelnie dla zakładów pracy, a także do pracy w powszechnym systemie edukacji, wskazaną wydaje się potrzeba badań w następującym zakresie:

- specjalności proponowane przez uczelnie w ramach studiów podyplomowych ukierunkowanych na problematykę bezpieczeństwa i higieny pracy,
- plany studiów podyplomowych oraz przedmiotowe programy nauczania,
- organizacja i warunki kształcenia na studiach podyplomowych,
- słuchacze studiów podyplomowych, w tym: motywacje do studiowania problematyki bezpieczeństwa i higieny pracy, sposób widzenia oraz ranga przypisywana tym zagadnieniom, dotychczasowe przygotowanie zawodowe słuchaczy oraz doświadczenie w pracy,

---

¹ Aktualnie obowiązują dwa szczegółowe akty prawne:

1. Rozporządzenie Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 27 lipca 2004 r. w sprawie szkolenia w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy (Dz. U. Nr 180, poz. 1860);

2. Rozporządzenie Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 28 czerwca 2005 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szkolenia w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy (Dz. U. Nr 116, poz. 972).

– wyniki kształcenia na studiach podyplomowych oraz przydatność zawodu absolwentów.

Szczegółową diagnozę stanu edukacji z zakresu bezpieczeństwa i ochrony pracy oraz ergonomii w polskich wyższych uczelniach sporządził Jerzy S. Marcinkowski². Nie obejmuje on jednakże swoją analizą studiów podyplomowych. Wstępny przegląd ofert edukacyjnych uczelni w ramach tego trybu kształcenia i doskonalenia zawodowego wskazuje, iż proponowane są następujące specjalizacje:

- BHP i systemy zarządzania bezpieczeństwem;
- bezpieczeństwo, higiena i ochrona środowiska pracy;
- bhp i ochrona środowiska;
- bezpieczeństwo i higiena pracy;
- prawo pracy;
- prawo pracy i ubezpieczeń społecznych;
- zarządzanie personelem;
- bezpieczeństwo i higiena pracy – finansowane z funduszy unijnych;
- zarządzanie w sytuacjach kryzysowych;
- psychospołeczne warunki pracy;
- ergonomia-materialne środowisko pracy;
- bezpieczeństwo, higiena pracy i ergonomia;
- zarządzanie BHP w przedsiębiorstwie;
- zarządzanie bezpieczeństwem i higieną pracy³.

Autonomicznym prawem każdej uczelni wyższej jest oferowanie określonego planu studiów. W przypadku studiów podyplomowych są to najczęściej studia dwu- lub trzy-semestralne obejmujące zestaw przedmiotów dobrany przez daną uczelnię. Przykłady takich planów kształcenia zawiera tabela 1. Już pobieżne ich porównanie wskazuje na znaczne różnice programowe i indywidualne podejście w opracowaniu planów (przy niemal identycznej specjalizacji). Brak jest w tym zakresie standardów edukacyjnych. Toczy się m. in. dyskusja, czy studia podyplomowe dają kwalifikacje wymagane do podjęcia pracy w służbach bezpieczeństwa i higieny pracy⁴.

---

² J. S. Marcinkowski, *Diagnoza edukacji bezpieczeństwa i ochrony pracy oraz ergonomii w polskich wyższych uczelniach*. Warszawa 2006.

³ Zestawienie sporządzono na podstawie ofert zamieszczonych w czasopiśmie *ATEST – OCHRONA PRACY*, nr 1 – 7/2007.

⁴ A. Stukowski, *Patologiczny przepis – kto wystąpi w imieniu behapowców?*, *Atest-Ochrona pracy* 4/2007, s. 14-15; B. Wierzbicka, *Co dalej ze studiami behapowskimi?*, *Atest-Ochrona Pracy*, nr 3/2007, s. 15.

Tabela 1. Plany kształcenia na studiach podyplomowych

Nazwa uczelni:	Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie*	Wyższa Szkoła Handlowa** we Wrocławiu		
Specjalność:	Zarządzanie bezpieczeństwem i higieną pracy	Zarządzanie bhp w przedsiębiorstwie		
Plan przedmiotów	nazwa przedmiotu	ilość godzin	nazwa przedmiotu	ilość godzin
	Audyty bezpieczeństwa pracy	18	Czynniki psychologiczne i społeczne w środowisku pracy	12
	Metodyka szkoleń kursowych	76	Czynniki szkodliwe i niebezpieczne na wybranych stanowiskach pracy	4
	Dydaktyka ogólna oraz metodyka szkoleń	14	Elementy zarządzania zasobami ludzkimi w aspekcie bhp	4
	Ergonomia w kształtowaniu warunków pracy	22	Ergonomia i fizjologia pracy	8
	Międzynarodowe normy systemu bezpieczeństwa pracy	8	Integracja zarządzania jakością i zarządzania bhp	4
	Narzędzia komputerowe w zarządzaniu bezpieczeństwem pracy	14	Metody zapobiegania chorobom zawodowym. Wypadkowość	6
	Ochrona przeciwpożarowa w środowisku pracy	6	Metodyka szkoleń dorosłych i organizacja szkoleń bhp	4
	Organizacja bezpiecznej pracy	10	Obowiązki pracodawców, osób kierujących pracownikami i pracowników w zakresie bhp	4
	Zarządzanie ryzykiem zawodowym	28	Ocena i analiza ryzyka zawodowego	8
	Prawo pracy w Polsce i krajach UE	28	Ochrona przeciwpożarowa	16
	Zasady udzielania pierwszej pomocy	6	Organizacja szkoleń bhp w zakładzie pracy	4
	Psychologia pracy	12	Pierwsza pomoc przedlekarska	4
	Praktyka w zakładach pracy	36	Postępowanie wypadkowe	8

	Metodyka pracy służb bhp	18	Prace szczególnie niebezpieczne	4
	Zarządzanie jakością	10	Prawna ochrona pracy w Polsce w aspekcie regulacji UE	14
	Seminarium dyplomowe	6	Profesjonalne prezentacje-trening dla specjalisty ds. bhp	8
			Seminarium dyplomowe	4
			Wymagania bhp dotyczące maszyn i urządzeń technicznych w zakresie eksploatacji	8
			Wymagania bhp dotyczące obiektów i pomieszczeń pracy	4
			Zagrożenia czynnikami chemicznymi w środowisku pracy	12
			Zarządzanie bezpieczeństwem i higieną pracy wg PN-EN 16001	8

Źródło:

* Studia podyplomowe „Zarządzanie bezpieczeństwem i higieną pracy” Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie, Atest – Ochrona Pracy, nr 7/2007, s. 48-49

** Studia podyplomowe „Zarządzanie bhp w przedsiębiorstwie” Wyższa Szkoła Handlowa we Wrocławiu, Atest – Ochrona Pracy, nr 6/2007, s. 48-49

Łużycka Wyższa Szkoła Humanistyczna (ŁWSH) w Żarach prowadzi studia podyplomowe, proponując następującą specjalizację: *edukacja bezpieczeństwa i higieny pracy*. Jej plan kształcenia dla tego typu studiów przewiduje m. in. następujące przedmioty:

- charakterystyka, analiza i ocena zagrożeń czynnikami występującymi w procesie pracy;
- zasady i metody ograniczania zagrożeń w środowisku pracy;
- psychofizyczne właściwości człowieka a wykonywanie pracy;
- pomoc przedlekarska;
- ergonomia w kształtowaniu warunków pracy;
- organizacja i metody szkolenia w zakresie bhp;
- dokumentacja i analiza wypadków przy pracy i chorób zawodowych;
- metody pracy służb bhp;

- pracownia projektowo-wdrożeniowa;
- ochrona p-poz. i środowiska naturalnego;
- wybrane problemy psychologiczne pracy, socjologia i pedagogika pracy;
- ekonomika i organizacja środowiska pracy.

Zakład Edukacji Bezpieczeństwa i Higieny Pracy ŁWSH zrealizował w formie badań wstępnych badania ankietowe 36 słuchaczy studiów podyplomowych w dwóch jednostkach uczelnianych. Wszystkie osoby uczestniczące w badaniach legitymują się, oczywiście, wyższym wykształceniem. Pod względem zatrudnienia można zakwalifikować je do następujących działów gospodarki:

a) przemysł maszynowy	- 4 osoby	f) energetyka	- 3 osoby
b) budownictwo	- 2 osoby	g) transport	- 1 osoba
c) administracja	- 7 osób	h) rolnictwo	- 1 osoba
d) edukacja	- 8 osób	i) inne	- 4 osoby
e) usługi i handel	- 7 osób		

Strukturę badanej grupy słuchaczy studiów podyplomowych pod względem ogólnego stażu pracy oraz stażu pracy w służbach bhp prezentuje tabela 1.

Tabela 2. Słuchacze studiów podyplomowych wg stażu pracy

Czas zatrudnienia	Liczba osób wg ogólnego stażu pracy	Liczba osób wg stażu pracy w służbach bhp
bez stażu	0	22
do 1 roku	4	4
pow. 1 roku do 5 lat	5	3
pow. 5 lat do 10 lat	9	3
pow. 10 lat do 20 lat	6	2
pow. 20 lat	12	2
Razem	36	36

Uwaga: sporządzono na podstawie badań własnych

Z przedstawionych zestawień wynika, iż w badanej populacji słuchaczy studiów podyplomowych w zakresie bhp przeważają osoby zatrudnione w edukacji, administracji oraz usługach i handlu. Na studia podyplomowe w tej specjalności decydują się częściej osoby, które posiadają już nieco dłuższy staż pracy – powyżej 5 lat, a więc i większe doświadczenie pracownicze. Należy zauważyć, że w studiach uczestniczy 14 osób (38,9%) pracujących już w służbach bhp, a więc uzupełniających wymagane prawem kwalifikacje. Pozostałe osoby rozszerzają swoje kwalifikacje zawodowe, licząc zapewne na zmianę zatrudnienia lub rozszerzenie kompetencji pracowniczych o sprawy bhp.

Od zakresu i poziomu kwalifikacji zdobytych przez kształcące się na studiach podyplomowych osoby, od ich poglądów na rolę bezpieczeństwa, higieny

pracy i ergonomii, oraz od motywacji do efektywnego działania w służbach bhp bądź zaangażowania w procesy edukacyjne młodzieży i osób dorosłych, będzie m.in. w znacznej mierze zależeć przygotowanie pracowników do bezpiecznej pracy i funkcjonowanie systemów zarządzania tym bezpieczeństwem. Od nich będzie zależeć, czy praca będzie czynnikiem rozwoju człowieka, czy też czynnikiem zagrożenia, stresu, wypadków.

Większość z badanych osób (79,3 %) pracuje w zakładach, w których ze względu na zakres i poziom zagrożeń, zagadnieniom bezpieczeństwa pracy przypisuje się istotną rolę. Oceny respondentów wskazują, że w ok. 1/3 tych zakładów pracy kierownictwa przywiązują do spraw bhp i ergonomii mniejsze znaczenie, niż badani. W prawie 52% zakładów zagadnienia ergonomii są przedmiotem troski jedynie w niewielkim stopniu, a w 7% firm ignoruje się te zagadnienia zupełnie. Wśród nierozwiązanych problemów z zakresu bhp występujących w miejscu pracy słuchaczy studiów podyplomowych wymieniane są na pierwszym miejscu zagrożenia chemiczne oraz prace niebezpieczne. Prawie ¼ osób uczestniczących w badaniu nie miała zdania na powyższy temat. Można to wiązać ze stosunkowo krótkim stażem pracy wśród tych osób oraz brakiem doświadczeń z pracy w służbach bhp. Na pytanie o wystąpienie nowych zagadnień bhp, które wiązałyby się z wdrażaniem nowoczesnej techniki i technologii uzyskano informację, że w ¼ zakładów takie przypadki miały miejsce. Związane one były z następującymi procesami:

- obróbka cieplna i cieplnochemiczna metali,
- instalacja i obsługa maszyn sterowanych komputerowo,
- spawanie,
- przewóz materiałów niebezpiecznych,
- chemia przemysłowa.

W części badań, skierowanej na zebranie ocen i opinii na temat szkoleń pracowniczych oraz edukacji bezpieczeństwa pracy i ergonomii, uzyskano szereg interesujących informacji. Jedną z nich jest potwierdzenie przez 83% respondentów, że 100% pracowników ich firm przeszło pełne szkolenie wstępne w zakresie bhp. Tylko w 1 przypadku wyrażono opinię, iż takie przeszkolenie objęło do 70% załogi. Efektywność szkoleń została oceniona już nieco gorzej – ¼ ankietowanych stwierdza, że chociaż przeszkoleni pracownicy zakładów dają sobie radę w pracy, to nie czują się zbyt bezpieczni. Taka sama liczba respondentów wskazuje potrzebę uzupełnienia wiedzy i umiejętności pracowników. Najczęściej wystawianą oceną dla szkoleń pracowniczych jest ocena „dobry” (48% ocen) oraz „bardzo dobry” (28% ocen).

Za szczególnie cenne wskaźniki można uznać oceny i opinie słuchaczy studiów podyplomowych w zakresie edukacji bezpieczeństwa pracy i ergonomii. Szczególna ich wartość wynika z oparcia ocen i opinii o wysokie przygotowanie i duże doświadczenie zawodowe osób badanych. Jak wynika z odpowiedzi ankietowych, 19 słuchaczy studiów podyplomowych miało w szkole średniej przedmiot

„bezpieczeństwo i higiena pracy”. Pozostali takiego przedmiotu nie mieli. Na potrzebę nauczania w szkole ponadgimnazjalnej przedmiotu związanego z bezpieczeństwem i higieną pracy, poszerzonego o zagadnienia ergonomii, wskazuje 92% uczestników badania. Jest to jeszcze jeden znamieny i istotny sygnał o konieczności zmian w planach i programach nauczania szkół ponadgimnazjalnych, w szczególności szkół zawodowych i ponowne wprowadzenie do nich zaniechanego niegdyś przedmiotu.

Działania ewaluacyjne prowadzone w ramach Zakładu wykazują, że zachodzi potrzeba doskonalenia organizacyjnego i programowego studiów podyplomowych. Znaczne trudności sprawiają słuchaczom zagadnienia związane z programowaniem szkoleń pracowniczych. Jednym ze szczególnie trudnych zadań do opanowania jest formułowanie celów szkolenia pracowników, które powinien zawierać program szkolenia, np. szczegółowy program instruktażu. Kolejnym zadaniem z tego zakresu, wymagającym znacznego wysiłku od słuchaczy, a także od wykładowcy, jest praktyczna realizacja opracowanych scenariuszy szkoleń, będąca swoistym treningiem dydaktycznym.

Kolejnym zagadnieniem, wymagającym szczególnej uwagi przy jego realizacji podczas studiów podyplomowych, jest organizacja i planowanie pracy służb bhp. Studenci wręcz wnioskuje o przykładowe programy i roczne plany pracy z uwzględnieniem harmonogramu wykonania podstawowych zadań w zakresie bhp. Wsparcie w tym zakresie powinni uzyskać m. in. poprzez możliwie maksymalne nasycenie programu studiów zajęciami praktycznymi i wymianą doświadczeń, prowadzoną zarówno w gronie słuchaczy i wykładowców, jak i poprzez organizowanie zajęć na terenie odpowiednich instytucji i zakładów pracy, przy udziale doświadczonych pracowników różnych służb. Wniosek ten związany jest m. in. z następującym uwarunkowaniem: słuchaczami studiów podyplomowych są zarówno ludzie doświadczeni w pracy zawodowej i służbach bhp, jak i osoby znajdujące się w początkowej fazie kariery zawodowej (patrz tab. 2)

W zakończeniu niniejszego artykułu podkreślenia wymaga fakt, że wśród słuchaczy studiów podyplomowych duże zainteresowanie, wręcz zaciekawienie wywołuje ergonomia i zagadnienia z nią związane. Wprowadzenie do fizjologicznych uwarunkowań pracy zawodowej, metod oceny obciążenia pracą, stosowania się do wymagań ergonomicznych w organizacji pracy czy stanowisk pracy - są to zagadnienia, których realizacja cieszy się dużym uznaniem wśród słuchaczy. Dla wielu z nich samo pojęcie ergonomii jest zagadnieniem nowym, podobnie jak jej przedmiot zainteresowań, cele oraz zadania. Szczególnie wiele pytań i dyskusji wywołują sprawy związane z organizacją stanowisk pracy wyposażonych sprzęt komputerowy oraz organizacja pracy na tych stanowiskach.

Rec. B. Pietrulewicz